

Література:

1. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. / за ред. О. І. Пометун. Київ: А. С. К., 2004. – 192 с.
2. Скрипник Л. Кожен учень – творча особистість. *Урок української*. Київ: Редакція журналу «Урок української». 2007. № 7-8. С. 43-48.
3. Щербина Л. Використання інтерактивних технологій на уроках української літератури. *Дивослово*. № 1. 2005. С. 27-30.
4. Яремчук Н. С. , Кияшко А. І. Інтерактивні технології в удосконаленні навичок говоріння в учнів 5-6 класів на уроках української мови. *Горизонти освіти*. Севастополь. 2010. № 1. С. 72-77.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-041-4-71>

МЕТОДИКА ПОГЛИБЛЕНОГО ВИВЧЕННЯ ВЛАСНИХ НАЗВ У РАМКАХ ЖАНРОВОГО ТА СТИЛЬОВОГО НАПРЯМІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ

Івахно Н. О.

*аспірантка кафедри української літератури,
методики її навчання та журналістики*

*Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя,
вчителька української мови, української та зарубіжної літератури
Ніжинський обласний педагогічний ліцей Чернігівської обласної ради
м. Ніжин, Чернігівська область, Україна*

Жанровий та структурно-стильовий шляхи аналізу художнього тексту безпосередньо пов'язані із його жанровою та стильовою домінантами. Якщо аналіз жанру може відбувати й у середній школі, то стильове дослідження літератури певною мірою залежить від вікових особливостей. Вивчення літературних стилів починається з 9 класу та є провідним у старшокласників, які доповнюють аналіз твору фактами історико-літературного процесу доби. Відповідно поглиблена робота із власними назвами крізь призму жанрового та стильового аналізів здебільшого характерна для творів, рекомендованих програмою для вивчення в 10-11 класах. Серед власних найменувань, які варто

залучати до роботи в рамках дослідження жанрових чи стильових ознак художніх текстів, виділяємо насамперед антропоніми та міфони́ми. Ці групи літературних онімів найтісніше пов'язані із описаною у творі епохою або ж обраним письменником жанром.

Наприклад, антропоніми повісті І. Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я», роману Панаса Мирного та Івана Білика «Хіба ревуть воли, як ясла повні?», комедії І. Карпенка-Карого «Мартин Боруля» повністю відповідають стилю, у якому написані ці твори. Письменники-реалісти беруть героїв із простого народу, називаючи їх реальними іменами. Характерним у цьому плані може бути епізод повісті «Кайдашева сім'я», у якому Лаврін пропонує Карпові обрати собі дружину. За допомогою діалогу між братами автор показує цілий ряд жіночих імен (Палажка, Хівря, Вівдя, Химка, Олена, Одарка, Хотина, Ганна, Мотря), характерних для тієї епохи та притаманних сільському антропонікону. Під час вивчення цього твору, зокрема аналізу його реалістичних ознак, вчителю варто звернути увагу учнів на цей сюжетний відрізок, присвятивши йому окрему навчальну ситуацію, виходячи з того, що ім'я може бути однією із стильових ознак.

Давні імена особливо популярні серед персонажів текстів, написаних на засадах реалізму. Антропоніми Мотря, Мелашка, Палажка, Омелько, Чіпка, Грицько та інші в уяві учнів-читачів одразу асоціюються із сільською місцевістю. Найменування часто вживаються в просторічній формі, що характеризує просте соціальне становище образів-носії цих назв, а відповідно вказує на ще одну ознаку реалізму – змалювання типового героя із соціальних низів.

Інша характерна реалізові риса – українська мовна традиція у творенні жіночих прізвищ та прізвиськ. Українці здавна заміжніх жінок називали за чоловіком, а дівчат – за батьком. Ці антропоніми – теж своєрідні маркери для поглибленої роботи в рамках структурно-стильового аналізу. Дослідниця Л. Масенко переконана, що «до найпоширенішого загальноукраїнського типу іменування заміжніх жінок належали назви з суфіксом -иха. Вони могли утворюватись і від прізвища або прізвиська чоловіка, і від його імені, і від назви професії, посади, національної приналежності тощо» [3, 40].

На такі прізвиська, як Кайдашиха, Гришиха, Солов'їха, Довбишівна, Балашівна, Головківна, Корчаківна, Ходаківна («Кайдашева сім'я»), Гудзівна, Жуківна («Хіба ревуть воли, як ясла повні?»), Сидоровичка («Мартин Боруля») варто звертати увагу під час аналізу творів, адже у текстах жодного іншого стильового напрямку такі найменування не трапляються. До речі, подібні прізвиська притаманні й чоловікам. Досить згадати головного героя роману «Хіба ревуть воли, як ясла

повні?» Чіпку Варениченка та його друга дитинства Грицька Чупруненка. Старшокласникам не важко буде навіть самостійно простежити, що власна назва Варениченко утворилася від прізвища батька персонажа – Івана Вареника.

Звичайно, що поглиблена робота з названими вище літературно-художніми онімами відбуватиметься лише як вкраплення до основної діяльності, присвяченої аналізу твору крізь призму наявних у ньому стильових ознак реалізму, проте дослідження власних найменувань саме реалістичного тексту може стати окремою навчальною ситуацією, адже зображення реальних героїв з реальними народними іменами в реальних життєвих ситуаціях – це провідна риса реалізму як напрямку другої половини ХІХ століття.

Елементи реалістичності вносять у твори модернізму такі найменування, як Сірчиха (роман Івана Багряного «Тигролови»), Стоянниха (оповідання Олександра Довженка «Мати»), Чураївна, Вишняківна, Чураїха, Бобренчиха, Демиха (роман у віршах Ліни Костенко «Маруся Чурай»). Проте, здебільшого в модерних творах стильова функція власних назв реалізується через поглиблену роботу із міфонімами. Міфотворчість, використання міфологізованих категорій характерне для літератури модернізму, зокрема неоромантизму. У старших класах виділяємо два твори, насичені міфонімами, – повість Михайла Коцюбинського «Тіні забутих предків» та драма-феєрія Лесі Українки «Лісова пісня». Наявність міфонімів як ознаки модернізму може слугувати окремою навчальною ситуацією під час аналізу цих текстів у рамках структурно-стильового шляху. Власні назви міфологізованих істот, які живуть поряд із людьми, виступають і як показник світоглядних орієнтирів героїв: указують на космоцентризм мислення західних українців.

Міфоніми Лесі Українки пов'язані не тільки із стилем, але й із жанром твору. Оскільки «Лісова пісня» драма-феєрія, то в ній повинні діяти фантастичні, міфічні персонажі. У такому випадку поглиблена робота з міфонімами має відбуватися на тлі одночасного комплексного аналізу жанрової та стильової природи твору.

Ще одна риса неоромантизму – використання екзотичних власних назв. Так само жанрову й стильову функції відіграють антропоніми в романі Юрія Яновського «Майстер корабля». Автор використовує незвичні для українського антропонімікону власні назви (То-Ма-Кі, Сев, Тайах). «У романі немає прізвищ, а всі імена – безваріантні, незмінні, що відповідає поетиці романтичного напрямку. Антропонім Богдан – єдине українське найменування в романі: ...за всіма його

розповідями прихована велика туга за Батьківщиною, не дарма його ім'я сучасно українське» [4, 125].

Стильовий аналіз художнього твору тісно пов'язаний із ідеологічною складовою. На вибір літературно-художнього найменування впливає панівна ідеологія або світоглядні настанови автора. Наприклад, у пригодницькому романі Івана Багряного «Тигролови» стильову та ідеологічну функцію виконують антропоніми Йосип Сталін та Фелікс Дзержинський. «Всупереч традиціям соцреалізму, коли імена й прізвища керівників радянської влади прирівнювалися до теонімів, Іван Багряний уживає такі назви винятково з пейоративною семантикою, для називання напівреального, напівміфічного поїзда-дракона. Цей образ-символ із назвою «Й. С. – Ф.Д.» – уособлення зла і смерті, він символізує нищення українського народу, агресію диктаторів проти людства» [2, с. 29-30]. Отже, стильова функція власної назви може підсилюватися ідеологічною.

Досліджуючи твір крізь призму його жанрових ознак, серед власних назв варто звертати увагу в першу чергу на топоніми й антропоніми. Виразними в цьому плані вважаємо два романи, які вивчаються в 11 класі, – «Маруся Чурай» Ліни Костенко та «Місто» Валер'яна Підмогильного. Перший за жанром – історичний роман у віршах. Жанрову функцію виконують імена історичних осіб, зокрема гетьмана Богдана Хмельницького. «Місто» – перший в українській літературі урбаністичний роман, звідси й така кількість урбанонімів (Лавра, Володимирський собор, Аскольдова могила, Дарниця, Поділ, Палац праці, Державне видавництво України, Національна бібліотека, театр ім. Тараса Григоровича Шевченка, Нижній вал, Золоті Ворота, Історичний музей, музей Ханенка та інші), які виконують жанрову функцію. Розмаїття топонімів створює враження присутності читача в описаному просторі, дає широку панораму міста Києва – тодішнього культурного й освітнього центру. Поглиблена робота з такими назвами – це окрема навчальна ситуація в рамках аналізу тексту на основі його жанрових ознак.

Отже, поглиблене вивчення літературних найменувань на прикладі творів української літератури старшокласники можуть здійснювати в рамках стильового та жанрового напрямів дослідження тексту, виділяючи цілі навчальні ситуації для аналізу онімів як ознак певних стилів чи жанрів.

Література:

1. Бондаренко Ю. Загальна модель шкільного навчання української літератури: монографія. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 392 с.
2. Лавер О. Символічна функція літературно-художніх антропонімів у романі Івана Багряного «Тигролови». *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2014. Вип. 2. С. 28 – 32.
3. Масенко Л. Українські імена і прізвища. Київ: Знання, 1990. 48 с.
4. Шотова-Ніколенко Г. Функції антропонімів у романі Ю. І. Яновського «Майстер корабля». *Записки з ономастики. Зб. наук. праць*. Одеса: Астропринт, 2002. Вип. 6. С. 123 – 128.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-041-4-72>

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ВИКОРИСТАННЯ ХУДОЖНЬО-ІНТЕГРАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Ільчук Л. П.

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри мистецьких дисциплін та методик їх навчання

*Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія
імені Тараса Шевченка*

м. Кременець, Тернопільська область, Україна

Рушійною силою розвитку будь-якого суспільства є реформування освітніх систем. Цей процес передбачає кількісні і якісні зміни в усіх ланках освіти, зокрема, оновлення концептуальних засад вищої школи, що стосуються підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. Метою закладів вищої педагогічної освіти є формування висококомпетентного фахівця, здатного до саморозвитку, самоосвіти задля кращого полімістецького виховання особистості школяра відповідно до вимог часу. Відтак, актуалізується питання інноваційної скерованості навчального процесу на переосмислення методик і технологій навчання, що формують готовність здобувачів вищої освіти до професійної діяльності.

Низка науковців присвятили свої дослідження пошуку шляхів покращення підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до